

не всі підприємства мають можливість самозабезпечувати інвестиційний процес, а в умовах, які склались в Україні (фінансова криза, відтік капіталу з країни), ця проблема набуває ще більшої актуальності. Щоб ефективно конкурувати на ринку інвестиційних ресурсів, необхідно пропонувати якомога ефективніші проекти та бути прозорими для інвесторів.

Список літератури: 1. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов. / Р. Брейли, С. Майерс. – М. : «Олимп-Бизнес», 2004. – 1008 с. ISBN 5-901028-67-8 2. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства. / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. - К. : Центр навчальної літератури, 2006.- 382 с. 3. Идрисов А.Б. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций. / А.Б. Идрисов, С.В. Картышев, А.В. Постников. – М. : Филин, 1996. – 652 с. 4. Кинев Ю.Ю. Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности предприятий на этапе принятия управленческого решения. / Ю.Ю. Кинев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. - №5. – С. 11 – 14 5. Кныш М.И. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности/ Кныш М.И., Перекаатов Б.А., Тютиков Ю.П. - СПб. : Изд.дом "Бизнес-Пресса", 1998. - 315 с. - ISBN 5-8110-004-9. 6. Нотовський П.В. Механізм стратегічного управління ризиками інвестиційної діяльності підприємств енергетичної галузі / П.В. Нотовський // Вісник Дніпропетровського національного університету. Економіка : проблеми теорії та практика. – Дніпропетровськ : ДНУ. – 2009. – № 251(II). – С. 306–314. 7. Хулей Г. Маркетинговая стратегия и конкурентное позиционирование [Текст] : учебное пособие / Грэм Хулей, Джон Сондерс, Найджел Пирси. - Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. - 800 с. ISBN 966-8644-16-6
УДК 658.5.012.3

Подано до редакції 17.02.2011

УДК 658.14:658.15

Н.М. ШМАТЬКО, ст. викл. УПА, Харків

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОЦІНКИ СКЛАДОВИХ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГНУЧКОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У даній статті розглядається проблема оцінювання складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства, наведено значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р., стандартизовані дані за показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р. з використанням програми «Statistics», на основі стандартизованих даних запропонована матриця відстаней між показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р., розраховані значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками ліквідності підприємства, запропоновані рекомендації щодо оцінки складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства.

This gender assessment of the problem components of the financial potential flexibility of the firm provides value pair correlation coefficients between the profitability of machine-building enterprises of the Kharkov region in 2009, standardized data on indicators of profitability of machine-building enterprises of the Kharkov region in 2009 using the program «Statistics», in based on standardized data suggested matrix of distances between the profitability of machine-building enterprises of the Kharkov region in 2009, a calculated value pair correlation coefficients between indicators of liquidity, the proposed guidelines on the assessment of potential components of the financial flexibility of the enterprise.

Ключові слова: фінансовий потенціал гнучкості, оцінка потенціалу, еталонні значення.

Вступ. Фінансовий потенціал гнучкості підприємства, передбачає наявність фінансових можливостей для розвитку гнучкості підприємства. Для цього підприємство має, перш за все, демонструвати спроможність залучати інвестиційні ресурси, забезпечувати виробничі запаси, необхідні для створення виробничого потенціалу гнучкості, надійними джерелами фінансування, утримуючи при цьому ліквідність балансу. Таким чином, фінансовий потенціал гнучкості підприємства може бути охарактеризований такими параметрами:

- прибутковість діяльності підприємства;
  - фінансова стійкість підприємства, його спроможність до залучення позикових коштів;
  - забезпеченість виробничих запасів власними коштами;
  - фінансоозброєність підприємства;
- ліквідність балансу підприємства.

Постановка завдання. В економічній науці доволі глибокого дослідження достала проблема управління фінансовим потенціалом підприємства [1; 2;]. Так, А. Е. Воронкова під потенціалом підприємства розуміє «сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних і трудових можливостей підприємства, що забезпечують йому стійкі, конкурентні позиції на ринку» [1, с. 105]. Н. І. Чухрай вважає, що потенціал підприємства – це сукупність показників чи факторів, що характеризують його силу, джерела, можливості, засоби, запаси, здатності, ресурси й численні інші виробничі резерви, що можуть бути використані у виробничій діяльності» [3, с. 32]. І. П. Отенко вважає, що потенціал підприємства відображає «як діалектичну єдність можливостей, так і процеси їхньої реалізації, відображає здібності працівників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі й часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ і послуг» [4, с. 11].

Методологія. Метою статті є аналіз проблеми оцінювання складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства, для досягнення поставленої мети передбачається послідовне вирішення таких задач: проаналізувати наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених з питань оцінки фінансового потенціалу гнучкості підприємства, виявити недоліки та розрахувати матрицю відстаней між показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р., розрахувати значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками ліквідності

підприємства, а також запропонувати рекомендації щодо оцінки складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства.

Результати дослідження. Прибутковість діяльності підприємства є важливою характеристикою фінансового потенціалу його гнучкості, тому що основним джерелом залучення інвестиційних ресурсів українських підприємств є саме прибуток й амортизаційні відрахування: так, за даними Державного комітету статистики України, частка власних коштів підприємств та організацій у капітальних інвестиціях склала в 2009 р. 66,1%, а за 9 місяців 2010 р. – 62,7% [0; 6]. Для забезпечення можливості співставлення прибутковості різних підприємств вона має бути виражена у відносній формі, тобто у вигляді показників рентабельності. Але в сучасній економічній науці виділяють кілька основних показників рентабельності [70; 8]:

- рентабельність продукції;
- рентабельність продажів;
- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу.

У такому випадку доцільно застосувати процедуру уточнення складу показників оцінки потенціалу гнучкості підприємства. Але, на нашу думку, у будь-якому разі не слід до складу показників прибутковості включати показник рентабельності власного капіталу в силу його суперечливості. Адже при наявності у складі власного капіталу підприємства непокритих збитків минулих періодів (така ситуація характерна для значної частини українських підприємств) його розмір може бути суттєво знижений, що у свою чергу призводить до завищення значення показника рентабельності власного капіталу.

Значення парних коефіцієнтів кореляції між трьома іншими показниками прибутковості, розраховані за даними машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р., наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р.

Показники прибутковості	Рентабельність продукції за валовим прибутком	Рентабельність продажів за чистим прибутком	Рентабельність активів
Рентабельність продажів за валовим прибутком	1	0,68	0,76
Рентабельність продажів за чистим прибутком	0,68	1	0,79
Рентабельність активів	0,76	0,79	1

Як свідчить табл. 1, зв'язок між показниками прибутковості досліджених підприємств доволі сильний, а отже, необхідно обрати один з трьох

показників. Для цього спочатку дані за показниками стандартизуються з використанням програми «Statistics» (табл. 2).

Таблиця 2 – Стандартизовані дані за показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р.

Підприємство	Рентабельність продукції за валовим прибутком	Рентабельність продажів за чистим прибутком	Рентабельність активів
Турбоатом ВАТ	152	103	102,67
Харківський підшипниковий завод ВАТ	68	67	89,32
Світло Шахтаря Харківський машинобудівний завод ВАТ	122	87	113,08
Завод ім. Фрунзе ВАТ	30	57	90,24
Харківський тракторний завод ім С. Орджонікідзе ВАТ	-130	-174	-111,95
Лозівський ковальсько-механічний завод ЗАТ	-5	-44	-86,62
РОСС ВАТ	15	51	48,51
Автрамат ВАТ	45	60	67,76
Харківський верстатобудівний завод ВАТ	-68	-177	-111,95
Потенціал завод ВАТ	-126	-112	-148,24
Форез ВАТ	30	51	32,85
Харківський завод штамів та пресформ ВАТ	-46	44	25,85
Гідропривід Харківський завод ВАТ	-63	44	20,51
Електромаш завод ВАТ	37	103	35,80
Куп'янський машинобудівний завод ВАТ	-138	-99	-25,82
Лозівський авторемонтний завод ВАТ	68	34	-4,64
Індекс завод ВАТ	-52	12	-47
Укрелектромаш Харківський електротехнічний завод ВАТ	-17	5	-106,98
Коннектор ВАТ	77	38	8,99
Електромашина ВАТ	77	70	66
Трансв'язок Харківський електротехнічний завод ВАТ	77	47	25,11
Система науково-виробниче підприємство ВАТ	-46	47	20,42
Теплоавтомат науково-виробниче товариство ВАТ	142	-11	-54,20
Точприлад ВАТ	-182	-11	-79,71
Точмедприлад Харківський завод ВАТ	-35	44	20,14
Мереф'янський механічний завод ВАТ	-169	-177	-189,14
Хдап ВАТ	-73	-275	-101,54
Вовчанський агрегатний завод ВАТ	209	116	300,07

На основі стандартизованих даних з використанням програми «Statistics» розраховуються відстані між показниками (табл. 3).

Таким чином, за критерієм мінімуму суми відстаней до складу показників оцінки рівня гнучкості підприємства доцільно включити рентабельність активів.

Еталонним є найбільше значення рентабельності активів серед машинобудівних підприємств Харківської області у 2009 р. (30,41%).

Таблиця 3 - Матриця відстаней між показниками прибутковості машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р.

Показники прибутковості	Рентабельність продукції за валовим прибутком	Рентабельність продажів за чистим прибутком	Рентабельність активів
Рентабельність продажів за валовим прибутком	0,00	4,16	3,59
Рентабельність продажів за чистим прибутком	4,16	0,00	3,40
Рентабельність активів	3,59	3,40	0,00
Сума відстаней	7,75	7,56	6,99

Наступним параметром фінансового потенціалу гнучкості підприємства є його фінансова стійкість, яка відображає наявність ресурсів для підтримання діяльності підприємства у довгостроковій перспективі, у тому числі реалізації програм з розвитку гнучкості, а також, непрямо – його спроможність до залучення позикових коштів. На нашу думку, найбільш адекватним і зручним для оцінки фінансової стійкості як запоруки гнучкості підприємства є показник частки власного капіталу в активах підприємства, адже відображає, якою мірою підприємство є фінансово незалежним і якою мірою вже вичерпано можливості щодо залучення позикового капіталу. Еталонним значенням показника є 1, тому що в такому разі підприємство є абсолютно незалежним від позикового капіталу.

Іншим аспектом вимірювання фінансового потенціалу гнучкості підприємства є забезпеченість виробничих запасів власними коштами. Якщо забезпеченість виробництва запасами, тобто наявність запасів є одним з параметрів виробничого потенціалу гнучкості, то важливо розуміти, наскільки стабільною є така забезпеченість. Вимірником виступає коефіцієнт забезпеченості виробничих запасів власними коштами. Еталонним значенням показника є 1.

Цікавою є думка А. Е. Воронкової про включення до складу характеристик потенціалу підприємства фінансоозброєності, яка розраховується як відношення суми оборотних коштів, нарахованого зносу та інвестиційних накопичень до чисельності працюючих [9, с. 162]. На нашу думку, цей параметр характеризує також і фінансовий потенціал гнучкості підприємства, тому що відображає наявність фінансових ресурсів (або інвестиційну активність) підприємства не в абсолютному вимірі, а відносно масштабів його діяльності (одним з вимірників яких є чисельність працюючих), що є достатньо зручним для порівняння окремих підприємств. Вважаємо за доцільне оцінювати фінансоозброєність не одним показником, а в двох аспектах: наявність фінансових ресурсів (обігових коштів) підприємства і його інвестиційна активність. Відповідно показниками для вимірювання фінансоозброєності будуть відношення обігових коштів підприємства до чисельності персоналу та відношення інвестиційних витрат

підприємства до чисельності персоналу. Останній показник доцільно брати за 3 роки в силу довготерміновості інвестиційних проектів підприємств і нерівномірності розподілу інвестицій у часі.

Еталонними значеннями для кожного з показників є найвищі значення за галузевими підприємствами регіону, а саме: 440,93 тис. грн./чол. для обігових коштів і 180,99 грн./чол. для фінансових ресурсів.

Останнім параметром фінансового потенціалу гнучкості підприємства є ліквідність, що відображає спроможність підприємства маневрувати фінансовими ресурсами в короткостроковому періоді. Традиційно ліквідність підприємства вимірюється трьома основними коефіцієнтами:

- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

При цьому ми схильні погодитися з В. Галасюком у тому, що коефіцієнт абсолютної ліквідності є «моментним» показником і не в змозі відображати актуальну (з точки зору моменту складання й моменту подання, а тим більше – аналізу звітності) інформацію, особливо з точки зору аналізу потенціалу гнучкості підприємства як довгострокової категорії.

Для визначення того, які з двох інших показників будуть включені до системи показників оцінки фінансового потенціалу гнучкості підприємства, доцільно використати процедуру уточнення складу показників оцінки потенціалу гнучкості підприємства.

Значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками ліквідності підприємства, розраховані за даними машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р., наведені у табл. 4

Таблиця 4 - Значення парних коефіцієнтів кореляції між показниками ліквідності машинобудівних підприємств Харківської області за 2009 р.

Показники ліквідності підприємства	Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт швидкої ліквідності
Коефіцієнт покриття	1	0,65
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,65	1

Як свідчить табл. 4, зв'язок між показниками ліквідності досліджених підприємств можна вважати недостатньо сильним, а отже, обидва вони мають бути включені до системи показників оцінювання фінансового потенціалу гнучкості підприємства. Еталонними мають бути нормативні значення відповідних коефіцієнтів згідно законодавчо затверджених методик їх розрахунку.

Висновки. Отже, для оцінки потенціалу гнучкості машинобудівного підприємства ми пропонуємо рекомендації щодо оцінки складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства, які викладено в табл. 5.

Таблиця 5 - Рекомендації щодо оцінки складових фінансового потенціалу гнучкості підприємства

Складові потенціалу	Показники оцінки	Формула для розрахунку показника	Характер впливу на потенціал гнучкості	Еталонне значення
Прибутковість діяльності підприємства	Рентабельність активів	$(\text{Чистий прибуток}) / (\text{Підсумок балансу}) * 100\%$	Стимулятор	30,41%
Фінансова стійкість підприємства	Частка власного капіталу в активах підприємства	$(\text{Власний капітал}) / (\text{Підсумок балансу})$	Стимулятор	1
Забезпеченість виробничих запасів власними коштами	Коефіцієнт забезпеченості виробничих запасів власними коштами	$(\text{Власний капітал}) - (\text{Необоротні активи}) / ((\text{Виробничі запаси}))$	Стимулятор	1
Фінансоозброєність підприємства	Відношення обігових коштів підприємства до чисельності персоналу	$(\text{Обігові кошти}) / (\text{Середньоспискова чисельність персоналу})$	Стимулятор	440,93 тис. грн./чол.
	Відношення інвестиційних ресурсів підприємства до чисельності персоналу	$(\text{Інвестиції за 3 роки}) / (\text{Середньоспискова чисельність персоналу})$	Стимулятор	180,99 тис. грн./чол.
Ліквідність підприємства	Коефіцієнт покриття	$(\text{Поточні активи}) / (\text{Поточні зобов'язання})$	Стимулятор	1,5
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$((\text{Поточні активи}) - (\text{Запаси})) / (\text{Поточні зобов'язання})$	Стимулятор	0,8

Список літератури: 1. Глаголев С. Н. Формирование экономического механизма гибкого развития промышленного предприятия: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05. – Экономика и управление народным хозяйством: экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – промышленность. – Белгород, 2002. – 180 с. 2. Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. – 14-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1982. – 816 с. 3. Duening T. N. / Essentials of business process outsourcing / Thomas N. Duening, Rick L. Click. – Hoboken, New Jersey : John Wiley & Sons, 2005. – 230 (X) p. – (Essentials series). 4. Отенко І. П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства : [наукове видання] / І. П. Отенко, Л. М. Малярець, Г. А. Іващенко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2007. – 348 с. 5. Капітальні інвестиції за 2009 рік : Експрес-випуск № 83 від 14.04.2010 р. [Електронне видання] / Дердавний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 6. Капітальні інвестиції за січень–вересень 2010 року : Експрес-випуск № 263 від 15.11.2010 р. [Електронне видання] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с. 8. Брег С. Настольная книга финансового директора / Стивен М. Брег; [пер. с англ.]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 536 с. 9. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : Монография / А. Э. Воронкова. – Луганск : Изд-во Восточно-украинского национального университета, 2000. – 315 с.

Подано до редакції 17.02.2011